

УДК 347.91

DOI <https://doi.org/10.32782/pyuv.v6.2022.8>**А. Б. Романюк***orcid.org/0000-0001-5006-5847**кандидат юридичних наук,**доцент завідувач кафедри цивільного та господарського права і процесу**Івано-Франківського навчально-наукового юридичного інституту**Національного університету «Одеська юридична академія»*

ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ КРИТЕРІЇВ СПІВМІРНОСТІ ВИТРАТ НА ПРОФЕСІЙНУ ПРАВНИЧУ ДОПОМОГУ У ПРОЦЕСУАЛЬНОМУ ЗАКОНОДАВСТВІ

Після набрання чинності Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII [1], яким три процесуальні кодекси були викладені у новій редакції, правове регулювання цивільного, господарського та адміністративного судочинства суттєво зблизилося.

Інститут судових витрат, і у тому числі витрат на професійну правничу допомогу – це один із тих інститутів, зміст яких майже ідентичний у кожному з вищезгаданих процесуальних кодексів.

Викладення процесуального законодавства у новій редакції дозволило вирішити багато проблемних питань, що існували раніше.

Тим не менше до сьогоднішнього дня залишається багато прогалин у правовому регулюванні витрат на професійну правничу допомогу, які виражаються у неоднаковому застосуванні відповідних положень процесуального законодавства, відсутності єдиного підходу у судах до вирішення аналогічних питань навіть у межах однієї судової юрисдикції. Це у кінцевому результаті відбивається на стані захищеності прав та інтересів учасників судочинства.

Тому, незважаючи на досить великий обсяг напрацьованої судової практики, значну кількість правових позицій Верховного Суду у цих правовідносинах, існує необхідність у подальших наукових дослідженнях з метою розробки рекомендацій з удосконалення чинного законодавства у зазначеній сфері.

Враховуючи ту обставину, що інститут судових витрат загалом, і витрат на правову допомогу зокрема, завжди був важливою частиною процесуальних галузей права, тому наукових досліджень на цю тематику є достатньо. Зокрема, до питання відшкодування витрат на професійну правничу (правову) допомогу у різний час зверталися такі вчені, як С. С. Богля, В. В. Заборовський, В. В. Комаров, С. Е. Устюшенко, М. Й. Штефан, та ін. Проте, далеко не всі проблемні питання, пов'язані з відшкодуванням судових витрат на профе-

сійну правничу допомогу були вирішені у правовій доктрині, крім того, судова практика постійно змінюється і нові її підходи, а також нові суспільні та правові реалії, у яких ми проживаємо, потребують відповідного наукового опрацювання.

Витрати на професійну правничу допомогу – один з видів судових витрат, які можуть бути понесені сторонами та іншими учасниками справи у цивільному, господарському чи адміністративному судочинстві. І, як показує практика, після судового збору саме цей вид судових витрат найчастіше заявляється сторонами спору до відшкодування. І це не дивно, оскільки учасники справи дедалі частіше вдаються до залучення професійних представників для захисту своїх прав та законних інтересів у судах. Тому цілком природним і справедливим є бажання сторони, на користь якої був вирішений судовий спір, компенсувати свої витрати, пов'язані з розглядом справи, і чи не в першу чергу витрати на професійну правничу допомогу, за рахунок протилежної сторони спору. Оплата послуг адвоката нерідко становить досить значну суму, яку сторона не готова «дарувати» своєму опоненту. Часто ці питання для сторін є настільки принциповими, за які вони готові боротися не менш енергійно, ніж за вирішення спору по суті. Це підтверджує і судова практика, адже і в апеляційному, і навіть у касаційному порядку переглядається досить велика кількість рішень суду з приводу відшкодування витрат на професійну правничу допомогу.

Природно, якість правового регулювання процесуальних правовідносин, пов'язаних з відшкодуванням витрат на професійну правничу допомогу, набуває дедалі більшого значення.

Внесені Законом України «Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів» від 03.10.2017 р. № 2147-VIII зміни до процесуального законодавства, безперечно, значно покращили правове регулювання інституту судових витрат.

І науковці, і практики неодноразово раніше піддавали справедливій критиці норми законо-

давства, які обмежували розмір витрат на правову допомогу визначеними у законі граничними нормами [2]. Так, частиною 2 статті 84 Цивільного процесуального кодексу (ЦПК) та частиною 3 статті 90 Кодексу адміністративного судочинства (КАС) у редакціях, що діяли до вищезгаданих змін, було передбачено, що граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу встановлюється законом.

Господарський процесуальний кодекс (ГПК) України у частині 3 статті 48 взагалі відсилав у питанні визначення витрат, які підлягають сплаті за послуги адвоката, до Закону України «Про адвокатуру», який втратив чинність ще у 2012 році, що, звичайно ж, не сприяло захисту інтересів сторін при вирішенні питання про відшкодування витрат на правову допомогу.

Закон України «Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах» від 20.12.2011 р. № 4191-17, до якого робили відсилання відповідні норми ЦПК та КАС, передбачав, що розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних справах, в яких така компенсація виплачується стороною, на користь якої ухвалено судові рішення, іншою стороною, а в адміністративних справах – суб'єктом владних повноважень, не може перевищувати 40 відсотків прожиткового мінімуму для працездатних осіб, розмір якого встановлено на 1 січня календарного року, за годину участі особи, яка надавала правову допомогу, у судовому засіданні, під час вчинення окремих процесуальних дій поза судовим засіданням та під час ознайомлення з матеріалами справи в суді, що визначається у відповідному судовому рішенні [3]. Таким чином, максимально допустима для відшкодування сума витрат на правову допомогу адвоката, наприклад, у 2017 році, становила 617,6 грн. за одну годину роботи адвоката.

Фактично, законодавством був визначений єдиний критерій, який впливав на розмір відшкодування витрат на правову допомогу – це час, затрачений адвокатом на участь в судових засіданнях, процесуальних діях чи ознайомленні з матеріалами справи. Жодні інші фактори не впливали на визначення максимально можливого розміру витрат на правничу допомогу у конкретній справі.

Проте при цьому закон «не помічав» таких видів правової допомоги, як підготовка позовної заяви, вироблення правової позиції, консультування клієнта, пошук доказів тощо і не передбачав можливості відшкодування їх вартості для сторони, яка перемогла в судовому спорі.

Такий підхід видавався своєрідною зрівнялівкою, адже абсолютно не враховував специфіки різних видів справ, їх складності, різних способів розрахунку гонорару адвоката, а також, що цілком природно, – різної вартості аналогічних видів

правничої допомоги у різних адвокатів. У деяких судових спорах вартість адвокатських послуг у кілька разів, а то й у десяток разів могла перевищувати визначену законом максимальну суму відшкодування.

Тому внесення змін до механізму відшкодування витрат на професійну правничу допомогу було сприйнято, безумовно, як позитивне явище. По-перше, було скасовано обмеження розміру відшкодування цих витрат, по-друге, доступними для відшкодування стало значно ширше коло витрат на правничу допомогу.

По-третє, з'явився більш гнучкий механізм коригування заявлених до відшкодування витрат на професійну правничу допомогу, коли суд отримав право у передбачених законом випадках перевіряти обґрунтованість витрат з врахуванням ряду критеріїв, що, безумовно, стало дієвим інструментом захисту інтересів сторони, яка зобов'язана відшкодувати витрати в силу закону.

Правове регулювання відшкодування витрат сторін на професійну правничу допомогу у різних видах судочинства – цивільному, господарському та адміністративному – по своїй суті є тотожним. Це сприяє зближенню правозастосовчої практики, а також дозволяє застосовувати правові позиції Верховного Суду, висловлених при перегляді судових рішень, ухвалених за правилами одного судочинства, при розгляді аналогічних питань у порядку іншого судочинства. Можливість передати справу в особливо спірних випадках на розгляд Великої Палати Верховного Суду сприяє єдності судової практики і виключає можливість, коли схожі за змістом ситуації вирішуються по різному у різних видах судочинства.

В основі реалізованого чинним законодавством механізму відшкодування витрат на правничу допомогу реалізовані такі процесуальні засади, як засада відшкодування судових витрат сторони, на користь якої ухвалене судове рішення; засада змагальності; засада диспозитивності та засада пропорційності.

Саме у процесуальних кодексах у редакціях, що набрали чинності 15 грудня 2017 року, положення про відшкодування судових витрат стороною, на користь якої винесено рішення, за рахунок протилежної сторони, було возведено у ранг принципового, тобто названо в якості основної засади судочинства. Хоча норма про стягнення з сторони, яка прогнала спір, на користь протилежної сторони, судових витрат і раніше існувала у процесуальному законодавстві, проте вона не розглядалася в якості засадничого положення судового процесу. Надання ж цій нормі статусу принципу судочинства підкреслює, наскільки важливе значення законодавець приділяє захисту матеріальних інтересів сторін спору. Якщо би відшкодування витрат на професійну правничу допо-

могу не гарантувалося законодавством і носило б не обов'язковий характер, це однозначно негативно вплинуло б і на якість правової допомоги при розгляді справ у судах, адже не заохочувало б сторони залучати для участі в справі адвокатів, вартість послуг яких є досить високою, а отже і на ефективність самого правосуддя. У той же час усвідомлення стороною, що закон їй гарантує у разі винесення рішення на її користь можливість компенсувати свої витрати на представництво за рахунок протилежної сторони, дозволяє їй не підшукувати для себе найбільш «економний» варіант правової допомоги через ризик неотримання відповідної компенсації.

Принцип змагальності передбачає, що розмір відшкодування витрат на професійне правничу допомогу встановлюється у процесі доказування, у якому на рівних мають право брати участь обидві сторони спору, кожна з яких має право доводити свою позицію відповідними аргументами та належними і допустимими доказами.

Так, у п. 40 додаткової постанови Великої Палати Верховного Суду від 19 лютого 2020 в справі № 755/9215/15-ц (провадження № 14-382цс19) зазначено, що «із запровадженням з 15 грудня 2017 року змін до ЦПК України законодавцем принципово по новому визначено роль суду у позовному провадженні, а саме: як арбітра, що надає оцінку тим доказам та доводам, що наводяться сторонами у справі, та не може діяти на користь будь-якої із сторін, що не відповідає основним принципам цивільного судочинства» [4].

І нарешті, принцип пропорційності реалізований у тих процесуальних нормах, які вимагають при розгляді та вирішенні питання про розмір судових витрат враховувати критерії співмірності (пропорційності) витрат на правничу допомогу зі складністю справи та виконаних адвокатом робіт, затраченим ним часом, обсягом наданих адвокатом послуг тощо.

Всі процесуальні закони єдині у тому, що критеріями співмірності витрат на оплату послуг адвоката є:

- 1) складність справи та виконаних адвокатом робіт (наданих послуг);
- 2) час, витрачений адвокатом на виконання відповідних робіт (надання послуг);
- 3) обсяг наданих адвокатом послуг та виконаних робіт;
- 4) ціна позову та (або) значення справи для сторони, в тому числі вплив вирішення справи на репутацію сторони або публічним інтересом до справи.

З часу набрання чинності вищезгаданими змінами до процесуальних кодексів пройшло вже біля 5 років, і нормативне регулювання механізму встигло «обрости» численними правовими пози-

ціями Верховного Суду, якими деталізовано, конкретизовано досить таки абстрактні норми відповідних статей ЦПК, ГПК та КАС України у тих ситуаціях, коли суди стикалися з труднощами при правозастосуванні, а інколи встановлені додаткові правила, який у законодавстві немає.

Так, наприклад, 12.05.2020 Велика Палата Верховного Суду ухвалила постанову у справі № 904/4507/18, в якій підтвердила свій висновок, що при визначенні суми відшкодування суд має виходити з критерію реальності адвокатських витрат (встановлення їхньої дійсності та необхідності), а також критерію розумності їхнього розміру, виходячи з конкретних обставин справи та **фінансового стану обох сторін** [5]. У той же час фінансовий стан обох сторін жодна процесуальна норма не відносить до критеріїв, які повинні враховуватися при визначенні розміру відшкодування судових витрат (крім випадків зменшення судового збору у порядку статті 8 Закону України «Про судовий збір»).

Проте, з огляду вже на п'ятирічний досвід застосування процесуального законодавства у сьогоднішній редакції, чи можна сказати, що чинний порядок відшкодування витрат на професійну правничу допомогу є достатньо ефективним, щоб в однаковій мірі захищати права та законні інтереси і сторони, яка відшкодовує свої витрати на правничу допомогу, а також і сторони, з якої проводиться стягнення цих витрат?

Чи однозначно дієвими є механізми захисту інтересів сторони, яка повинна відшкодувати витрати на послуги адвоката іншій стороні, від можливих зловживань процесуальними правами? На жаль, інколи у сторони, яка виграла спір, з'являється також бажання крім отримання від опонента законної компенсації своїх витрат, ще й додатково «заробити» чи матеріально «покарати» свого опонента, заявивши до відшкодування завищену суму витрат на правничу допомогу, які насправді вона не понесла. На жаль, інколи в цьому стороні можуть сприяти й недобросовісні адвокати, які готові підіграти своєму клієнту в таких намірах, подаючи на підтвердження документи, які не відображають реальні домовленості, що були досягнуті між сторонами.

На жаль, аналіз законодавства та судової практики не дозволяє визнати чинний механізм відшкодування витрат на професійну правничу допомогу однозначно ефективним.

Видається, що основним недоліком правового регулювання механізму відшкодування витрат на послуги адвоката є відсутність чітких та зрозумілих показників співмірності заявлених до відшкодування витрат зі складністю справи, затраченим часом, обсягом наданих послуг.

Законодавець жодним чином не дає відповіді на питання, за якими підходами, яким алгорит-

мом судам слід оцінювати співмірність витрат на професійну правничу допомогу із складністю справи, затраченим часом тощо.

Не знайдемо однозначних відповідей на це запитання і у судовій практиці, правових позиціях Верховного Суду. Зусиллями касаційних судів створено великий масив судових рішень стосовно перегляду розміру судових витрат, проте і у цих постановках відсутня конкретика стосовно правильності нарахування чи ненарахування судових витрат.

Верховний Суд вдається до оціночних та загальних формулювань, трактуючи закріпленій у законі порядок відшкодування судових витрат, хоча інший підхід і навряд чи можливий при нечіткості та абстрактності відповідних законодавчих норм.

Це призводить до того, що у судів при розгляді конкретних справ відсутні чіткі, виразні орієнтири, які могли би враховуватися при вирішенні питання про визначення розумного, справедливого розміру відшкодування витрат на професійну правничу допомогу.

Все це виливається у досить розпливчасту палітру аргументів судів, які використовуються або для зменшення розміру заявлених судових витрат, або навпаки, для відмови у задоволенні подібного клопотання. Нерідко суди не особливо й задаються метою обґрунтування своїх рішень про зменшення розміру витрат на оплату гонорару адвоката, визначаючи так званій «розумний» і «співмірний» розмір відшкодування певною мірою «на око».

Неважко віднайти в судовій практиці рішення, коли майже у ідентичних справах розумними та справедливими визнаються абсолютно різні розміри витрат на послуги адвоката.

Відсутність чітких визначених у законі чи навіть у правових позиціях вищих судових інстанцій відправних точок для розрахунку співмірного розміру адвокатського гонорару створює проблеми і для сторони, яка оспорує розмір заявленого відшкодування витрат на правничу допомогу. Якими аргументами слід користуватися, щоб переконати суд, що той розмір гонорару, який просить відшкодувати сторона, є завищеним і не відповідає визначеним у законодавстві критеріям, якщо нею подано всі необхідні документи, що підтверджують домовленість про гонорар та реальність наданих послуг?

Як показує практика, у більшості випадків заявники, що звертаються до суду з клопотаннями про зменшення розміру заявленого відшкодування витрат на правничу допомогу, вказують, що справа не є складною, у судах розглядається багато схожих справ, напрацьована судова практика по подібній категорії справи, надання правничої допомоги не вимагало значних зусиль тощо.

Але ці аргументи самі по собі аж ніяк не доводять, що у розмірі гонорару, який визначений у договорі про надання професійної правничої допомоги і який заявлений до відшкодування, вже не враховані всі названі протилежною стороною фактори.

Видається, що з метою усунення такої невизначеності у питаннях відшкодування витрат на професійну правничу допомогу, підвищення прогнозованості при вирішенні заяв і про відшкодування таких витрат і клопотань про їх зменшення, необхідно вдосконалити законодавство шляхом встановлення у ньому додаткового показника, на який слід орієнтуватися судам і учасникам справи при визначенні справедливого і розумного розміру гонорару адвоката, витрати на оплату якого підлягатимуть відшкодуванню.

Таким орієнтиром може бути, видається, лише середньозважена вартість послуг з надання правничої допомоги відповідного виду, яка склалася на ринку адвокатських послуг (при цьому уточнюємо, що «ринок адвокатських послуг» – умовний термін, з огляду на концепцію про невідприємницький характер адвокатської діяльності).

Саме врахування серед критеріїв співмірності витрат на професійну правничу допомогу у якості орієнтира середньозваженої вартості адвокатських послуг буде достатньо зрозумілим для учасників справи і переконливою для суду, при обґрунтуванні розумності, справедливості того гонорару адвоката (чи його частини), яка підлягатиме відшкодуванню.

Верховний Суд в окремих своїх рішеннях висловлював позицію про можливість врахування цього критерію. Так, наприклад у постановках Верховного Суду у складі колегій суддів Касаційного цивільного суду від 02.10.2019 р. у справі № 211/3113/16-ц [6] чи від 06.11.2020 р. у справі № 760/11145/18 [7] зазначено, що суд не зобов'язаний присуджувати стороні, на користь якої відбулося рішення, всі його витрати на адвоката, якщо керуючись принципами справедливості та верховенством права, встановить, що розмір гонорару, визначений стороною та його адвокатом, є завищеним щодо іншої сторони спору, зважаючи на складність справи, витрачений адвокатом час, та є **неспіврозмірним у порівнянні з ринковими цінами адвокатських послуг**.

Проте, така позиція, на жаль, не підкріплена нормативно, оскільки процесуальний закон не згадує про можливість застосування цього критерію співмірності розміру витрат на оплату послуг адвоката, що, звичайно ж, не гарантує захист інтересів зацікавлених сторін.

Крім того, Верховний Суд, на жаль, не розвинув у своїх судових рішеннях саме такий підхід, який, вважаємо, міг би покращити ситуацію з відшкодуванням витрат на професійну правничу допомогу.

Тому важливим є передбачення такого додаткового критерію саме у законі – зокрема, у ч. 4 ст. 137 ЦПК України, ч. 4 ст. 126 ГПК України, ч. 5 ст. 134 КАС України.

Присутність такого критерію робитиме механізм визначення розумного і справедливого розміру витрат на професійну правничу допомогу значно інформативнішим та чіткішим та сприятиме повнішому втіленню принципу правової визначеності у процесуальному законодавстві, один із аспектів якого вимагає ясності та чіткості законодавчої техніки. Як зазначив Конституційний Суд України у рішенні від 22.09.2005р. № 5-рп/2005, із конституційних принципів рівності і справедливості впливає вимога визначеності, ясності і недвозначності правової норми, оскільки інше не може забезпечити її однакове застосування, не виключає необмеженості трактування у правозастосовній практиці і неминуче призводить до сваволі (абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини).

При врахуванні критерію середньої ціни адвокатських послуг, стороні, яка відшкодовує свої витрати на сплату гонорару, буде набагато зрозуміліше, чому заявлені нею витрати зменшені, ніж у тих випадках, коли суд, наприклад, просто ділить надвоє очікувану ним до відшкодування суму.

Аналогічно, завданням сторони, яка просить про зменшення розміру компенсації судових витрат, буде доказати, що заявлені до відшкодування витрати безпідставно перевищують середні ціни на аналогічні види правничої допомоги, які склалися на ринку, що буде істотним аргументом на користь зменшення відповідних витрат.

Звичайно, такий критерій не повинен бути абсолютним, і він повинен оцінюватися у сукупності з іншими. Якщо у конкретній справі, з огляду на її особливу складність, нетиповість, наявність якихось інших специфічних обставин, що суттєво утруднюють надання правничої допомоги, сторони договору про надання професійної правничої допомоги домовилися про гонорар, ставка якого суттєво перевищує середні ставки, що склалися на ринку, то це не повинно означати, що суд не погодиться із таким розрахунком, з огляду на оцінку розміру витрат через призму всіх критеріїв співмірності.

І навпаки, якщо в простій, типовій справі, яка не вимагає особливих зусиль у адвоката на підготовку, участь у судових засіданнях, середня ціна може також бути явно завищеною.

Звичайно, виникає питання, яким чином сторонам доводити рівень середньозважених («ринкових») цін на адвокатські послуги? Вважаємо, що у цій ситуації важливу роль могла би виконувати Національна асоціація адвокатів України, яка могла би вести певну діяльність зі збору ста-

тистичних даних щодо розмірів ставок за послуги адвокатів, які пропонуються ними у різних категоріях справ, та надавати таку інформацію на відповідні запити. Звичайно, з цією метою доцільно було б затвердити відповідну методикку визначення середньозваженої вартості адвокатських послуг.

При цьому, сторони не повинні бути позбавлені права доказувати середньозважену вартість адвокатських послуг і з інших джерел.

У будь-якому разі, закріплення на законодавчому рівні такого критерію співмірності витрат на оплату послуг адвоката як середньозважена ціна, сприятиме вдосконаленню правозастосуванню у цих процесуальних правовідносинах.

Література

1. Про внесення змін до Господарського процесуального кодексу України, Цивільного процесуального кодексу України, Кодексу адміністративного судочинства України та інших законодавчих актів : Закон України. Електронний ресурс : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2147-19#Text>.
2. Колос Ю. Компенсація витрат на правничу допомогу в цивільному процесі. "Юрист і Закон", №3, 25 січня 2018 р.
3. Про граничний розмір компенсації витрат на правову допомогу у цивільних та адміністративних справах : Закон України. Електронний ресурс : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4191-17>.
4. Додаткова постанова Великої Палати Верховного Суду від 19 лютого 2020 в справі № 755/9215/15-ц. Електронний ресурс : <https://verdictum.ligazakon.net/document/87951334>.
5. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 12 травня 2020 в справі № 904/4507/18. Електронний ресурс : <https://verdictum.ligazakon.net/document/91572017>.
6. Постанова Верховного Суду у складі колегій суддів Касаційного цивільного суду від 02.10.2019 р. у справі № 211/3113/16-ц. Електронний ресурс : <https://reyestr.court.gov.ua/Review/87951334>.
7. Постанова Верховного Суду у складі колегій суддів Касаційного цивільного суду від 06.11.2020 р. у справі №760/11145/18. Електронний ресурс <https://reyestr.court.gov.ua/Review/92747111>.

Анотація

Романюк А. Б. Вдосконалення правого регулювання критеріїв співмірності витрат на професійну правничу допомогу у процесуальному законодавстві. – Стаття.

У статті розглянуто питання ефективності чинного на сьогодні механізму відшкодування витрат на професійну правничу допомогу в цивільному, господарському та адміністративному судочинстві. Зроблено висновок про істотне покращення правового регулювання зазначеного інституту в чинних процесуальних кодексах порівняно з раніше діючим порядком, проте підкреслено і наявність суттєвих недоліків, які свідчать про недостатню ефективність законодавства у цих питаннях. Зокрема, звертається увага на відсутність закріплення у процесуальному законодавстві чітких та виразних орієнтирів, які б дозволяли визначати розумний та справедливий розмір витрат на професійну

правничу допомогу, що підлягають відшкодуванню, із застосуванням прозорих і зрозумілих алгоритмів.

Зокрема, зроблено висновок про доцільність доповнення критеріїв співмірності витрат на оплату послуг адвоката, які закріплені у відповідних статтях Цивільного процесуального, Господарського процесуального кодексів та Кодексу адміністративного судочинства України, таким критерієм, як середньозважена вартість адвокатських послуг відповідного виду, що дозволить судам та учасникам справи визначати справедливий розмір витрат на професійну правничу допомогу у конкретній справі з врахуванням реальних цін на ринку адвокатських послуг. Відзначено, що Верховний Суд в окремих постановках посилався на неспівмірність розміру заявлених до відшкодування витрат на професійну правничу допомогу до ринкових цін на адвокатські послуги, проте важливо, щоб такий критерій був закріплений саме на законодавчому рівні у нормах процесуальних кодексів.

Запропоновано, що функцію надання інформації про середньозважену (ринкову) вартість адвокатських послуг, зокрема, могла б виконувати Національна асоціація адвокатів України через свої робочі органи, збираючи необхідну статистичну інформацію та надаючи відповідні довідки на запити учасників справи та судів. У той же час сторони не повинні бути позбавлені права доводити середньозважену вартість адвокатських послуг і з інших джерел.

При цьому наголошується, що такий критерій не повинен бути абсолютним, і він повинен оцінюватися у сукупності з іншими визначеними у законі критеріями.

Ключові слова: судові витрати, витрати на професійну правничу допомогу, відшкодування судових витрат, адвокатські послуги, гонорар адвоката, критерії співмірності витрат на оплату послуг адвоката, середньозважена вартість адвокатських послуг.

Summary

Romaniuk A. B. Improvement of the legal regulation of the criteria of proportionality of expenses for professional legal assistance in procedural legislation. – Article.

The article examines the effectiveness of the current mechanism for reimbursement of expenses for professional

legal assistance in civil, economic and administrative proceedings. A conclusion was made about the significant improvement of the legal regulation of the said institution in the current procedural codes compared to the previous order, but the presence of significant shortcomings that indicate insufficient effectiveness of the legislation in these matters was also emphasized. In particular, attention is drawn to the absence of clear and expressive guidelines in the procedural legislation, which would allow determining a reasonable and fair amount of expenses for professional legal assistance that are subject to reimbursement, using transparent and understandable algorithms.

In particular, a conclusion was drawn on the necessity of supplementing the criteria for the proportionality of costs for the payment of a lawyer's services, which are fixed in the relevant articles of the Code of Civil Procedure, the Code of Commercial Procedure and the Code of Administrative Procedure of Ukraine, with such a criterion as the weighted average cost of legal services of the corresponding type, which will allow courts and parties to the case to determine the fair amount of costs for professional legal assistance in a specific case, taking into account real prices on the market of legal services. It is noted that the Supreme Court in separate rulings referred to the disproportionality of the size of the expenses for professional legal assistance claimed for reimbursement to the market prices for attorney services, however, it is important that such a criterion should be fixed precisely at the legislative level in the norms of the procedural codes.

It is proposed that the function of providing information on the weighted average (market) value of legal services could be performed by the National Association of Lawyers of Ukraine through its working bodies, collecting the necessary statistical information and providing relevant certificates at the request of the participants in cases and courts. Besides, the parties should not be deprived of the right to prove the weighted average cost of legal services from other sources.

At the same time, it is emphasized that such a criterion should not be absolute, and it should be evaluated together with other criteria defined in the law.

Key words: court costs, costs of professional legal assistance, reimbursement of court costs, attorney's services, attorney's fees, criteria for proportionality of attorney's fees, weighted average cost of attorney's services.